

V obravnavi je upoštevana tipološka raznovrstnost pesmi, ki so se širile z objavami na letakih. Poudarjeno je tudi vprašanje razmerij med pesmimi na letakih in folklornimi pesmimi. Posebne pozornosti sta deležna vpliv pesemskih letakov na oblikovanje kolektivnega oziroma socialnega spomina in njegov odsev v folklori. Pri tem avtorici razpirata pogled na politično-antropološko in etnološko raziskovanje, na preučevanje oblikovanja novih podob, stereotipov in mitov.

Avtorici pri osvetlitvi temeljnih potez razvoja slovaške folkloristike razkrivata vzroke za nezanimanje za to ustvarjalnost. Dolgoletno spregledovanje tega vprašanja, ki nikakor ni omejeno le na slovaški prostor, ima širše družbeno ozadje. V okviru tega razmišljanja ugotavljata vpliv romantičnega nacionalizma v folkloristiki in iskanja izvirne ljudske ustvarjalnosti: pesništvo, ki se je širilo s tiskom, estetsko pa ni dosegalo ravni, v katero je verjela folkloristika, vanjo namreč ni sodilo. Po drugi svetovni vojni se je razlogom za odklanjanje pomena te ustvarjalnosti pridružila še ideološka naravnost: v veliki meri je šlo pri tej ustvarjalnosti za duhovne pesmi, te pesmi pa novi marksistično-leninistični ideologiji niso ustrezale.

Čeprav naj bi ti razlogi ohranjanju in preučevanju objav na pesemskih letakih škodovali, izjemno bogastvo tega gradiva, ki ga v nadaljevanju prinaša monografija, dokazuje, da to ni okrnilo njegove pričevalnosti. Pri tem ne gre le za predstavitev pesemskega gradiva: v skladu z opozorili, da je slovaška folkloristika od 90. let prejšnjega stoletja doživela temeljne paradigmatne spremembe v teoriji in metodologiji, ima predstavitev pesemskega izročila letakov bistveno širše razsežnosti. To zanimanje zaznamuje odpiranje antropološkim, etnološkim in etnomuzikološkim raziskavam. Delo hkrati prinaša obširno analizo folklorizacije tega gradiva.

S temi pogledi osrednji del monografije dobiva povsem drugačno povednost. Monografija namreč v nadaljevanju prinaša bogato pesemsko izročilo, v skladu z vsebinskimi poudarki ločeno na duhovne in posvetne pesmi. Ta vsebinska sklopa narekujejo dodatno tipološko diferenciranost. Delo dopolnjujejo različni sezname, ki olajšujejo pregled nad bogastvom tega izročila.

S trdnim teoretskim okvirom in izčrpnimi analizami pesmi, objavljenih na letakih, torej monografija *Počúvajte panny, aj vy mládenci* razgrinja tako podobo pesemske ustvarjalnosti na letakih kot podobo odnosa do nje. S tem vedenjem sta avtorici ustvarili delo, ki spodbuja razmislek o potrebi tovrstnih raziskovanj. Ne le nadaljevanja teh osvetlitev na Slovaškem, ki ga z opozorilom na to, da problem te ustvarjalnosti z monografijo ni izčrpan, nakazujeta sami avtorici, temveč tudi raziskav v drugih okoljih.

Marija Klobčar

Katia Michajłowa, *Dziad wędrowny w kulturze ludowej Słowian*. – Warszawa: Oficyna naukowa, 2010. - 488 str., ilustr.

Delo bolgarske folkloristke Katje Mihajlove *Dziad wędrowny w kulturze ludowej Słowian* (Potujoči berač v ljudski kulturi Slovanov), ki je na podlagi objave v bolgarskem jeziku leta 2006 štiri leta pozneje izšlo tudi v poljščini, nedvomno sodi med tehtnejša zgodovinsko naravnana folkloristična dela. Osredotoča se na berače kot potujoče pevce in njihovo vlogo v ljudski kulturi slovanskih narodov.

Bolgarska folkloristika se kljub pomenu ustvarjalnosti potujočih pevcev tega problema raziskovalno dolgo ni lotevala. Monografija Katje Mihajlove pa ne izpolnjuje le te vrzeli v bolgarski folkloristiki, temveč raziskovalno pozornost usmerja v širši prostor. Avtorica je namreč upoštevala gradivo vseh slovanskih narodov, pri čemer je iskala tudi povezave s srednjeveškim izročilom trubadurjev, minezengerjev, žonglerjev in drugih. S takšnim razgledom se to delo s svojo sporočilnostjo umešča na svetovno raven.

V izčrpnem uvodu avtorica oriše pomen uporabe različnih metod pri tovrstnem raziskovanju in pomen komparativnosti, saj v delu upošteva različne slovanske narode, vrednost terenskega dela in pomen arhivskega gradiva. Pri tem je opažala razlike med zvrstmi, ki so bile v repertoarju beračev posameznih dežel najpogostejše. Hkrati je opazovala razhajanja med t. i. folklornim in nefolklornim gradivom, ki so ga širili berači kot prenašalci izročila.

Empirični del monografije je predstavljen v več poglavjih. Zelo informativno je poglavje, ki historično predstavlja vrste poklicnih potujočih pevcev slovanskih narodov. Pri tem upošteva razlike med t. i. visoko in nizko kulturo, razlike med versko in posvetno pesmijo, hkrati pa tudi protiverske pesmi. Drugi del prinaša analizo zgodovinsko-tipoloških značilnosti repertoarja slovanskih epskih potujočih pevcev in primerja posamezne narode. Tretje poglavje analizira funkcionalno-semantične značilnosti repertoarja beračev in drugih potujočih pevcev med slovanskimi narodi, pri čemer analizira značilnosti posamičnih tipov. Temu sledi izčrpna semantična analiza repertoarja potujočih pevcev slovanskih narodov, dopolnjena z analizo njegovih funkcijskih značilnosti.

Avtorica je v svoj raziskovalni pogled vključila tudi primerjave z drugimi nosilci pesemskega izročila, vezanimi na potovanja iz kraja v kraj, kot so bili sejmarski pevci. Ta razgled je dodatno osvetlil vrednotenje družbene vloge beračev. Upoštevala je njihov odnos do nadregionalne tradicije, tako ljudske kot neljudske, vpliv na prehajanje kultur med območji in prehajanje med ljudsko in visoko ustvarjalnostjo, med mestom in vasjo, znanim in neznanim, bližnjim in oddaljenim. Hkrati je vključevala tudi njihovo vlogo, kot so jo razumeli ljudje, ki jim je bilo petje beračev namenjeno, torej vlogo posrednikov med Bogom in človekom, ob tem pa tudi vlogo njihovega repertoarja pri utrjevanju moralnih norm, svetovnega nazora in moralnih vrednot.

Prepoznanje te vloge beračev se povezuje s temeljnimi spoznanji monografije. Med najpomembnejše ugotovitve avtorice namreč sodi spoznanje, da je bilo težišče repertoarja beračev kot potujočih pevcev v nabožnih pesmih: berači so bili najpomembnejši prenašalci tega izročila. S funkcionalno in semantično analizo je tako relativizirala ustaljeno prepričanje, da so imele to vlogo junaške epske pesmi. Potujoči pevci-berači so s svojo navzočnostjo hkrati tudi posebno ogledalo družbe, v kateri je bila pesem za najrevnejše tudi edini način preživetja.

Z obsežno raziskavo je Katja Mihajlova izpolnila veliko vrzel v predstavah o genezi pesemskega izročila. Monografija o potujočih beračih v ljudski kulturi Slovanov zagotovo sodi med temeljna sodobna empirična dela, slovenski folkloristiki pa ponuja in omogoča pomemben razmislek pri razkrivanju vloge potujočih pevcev pri nas.

Marija Klobčar